

Kornavlen paa en Bondegaard

i Aarene fra 1763 til 1838,

et lidet historisk-statistisk Bidrag til Oplysning om Agerbrugsforholdene
paa Vestjyllands sandede Egne.

Af Dyrlæge N. Fenger, Lærer ved Rødding Folkeskole.

Paa en Reise, som jeg gjorde først i Juni dette Aar, til de saakaldte blandede Distrikter paa Slesvigs Vestereg, underrettedes jeg om, at Gaardmand P. H. Timmermann i Lourup (Døstrup Sogn), omtrent midtvejs mellem Tønder og Ribe, var i Besiddelse af Optegnelser, vedrørende Kornavlen paa hans Gaard. Disse Optegnelser, der velvillig ere mig overladte til Afbenyttelse, strække sig over en lang Arrække og ere begyndte for over 100 Aar siden. De ere foretagne af den nuværende Eiers Forfædre, og Gaarden har gjennem mange Slægtled været i Familien Timmermanns Besiddelse.

Optegnelserne vedrøre alene Kornavlen, der, for Rugens og Byggets Bedkommende, er angivet baade i Traver og Tønder, medens Havreafgrøderne, der for største Delen ere fødrede op, sædvanlig kun findes optegnede efter Traver. Der findes kun undtagelsesviis optegnet Exempler paa, hvormegen Havre der er udkærstet af et vist Antal Traver, og derefter at beregne Havreavlen i Tønder lader sig vanskelig gjøre med nogenlunde Nøjagtighed. Det sees nemlig af Optegnelserne over Rugavlen, at man for 100 Aar siden har bundet Regene

langt mindre end senere. I de 5 første Aar (1763—67) af det Tidrum, i hvilket Optegnelserne have fundet Sted, har man i Gjennemsnit behøvet at tærste 3 Traver og 4 Rjærve for at faae 1 Tønde Rug, medens der i de sidste 5 Aar (1834—38) kun har behøvedes 1 Trave og 11 Rjærve til en Tønde.

Af Kornforterne, Rug, Byg og Boghvede, er Størstedelen aarlig blevet udtærstet, og det er sædvanlig kun faa Tønder, jeg efter Travetallet har maattet lægge til den Sæd, som findes opført som virkelig udtærstet. Det Spillerum, som her findes for Feiltagelser, er derfor neppe meget stort, især da der hvert Aar findes optegnet, hvormange Traver Rug der ere udtærstet, og hvormange Tønder det Tærstede har givet, saa jeg altsaa aarlig har kunnet beregne den mindre udtærstede Deel af Kornet i Forhold dertil. Boghveden er angivet ligesom efter hvad der er udtærstet; og Havreavlen er af ovenomtalte Grunde kun opført i Traver.

I hofstaaende Tabel angive de 4 første Talrækker, som følge efter Aarstallene, det aarlige Udbytte, hvorimod de 4 sidste Rækker give Gjennemsnitstal for Tidrum af 10 Aar, med Undtagelse af det sidste, der kun omfatter 6 Aar.

Aar	Udbyttet i de enkelte Aar.				Gjennemsnits-Udbytte for 10 Aar.			
	Rug Tønder	Byg Tønder	Boghvede Tønder	Havre Traver	Rug Tønder	Byg Tønder	Boghvede Tønder	Havre Traver
1763	64,7	38,8	19,8	26				
1764	49,1	23,2	20,4	27				
1765	48,2	21,0	15,7	13,5				
1766	53,4	21,3	23,9	21				
1767	56,6	14,6	15,5	21				
1768	38,6	30,2	23,0	15				
1769	56,4	19,1	15,0	22				
1770	45,3	9,6	13,5	18				
1771	50,8	11,3	31,0	10,8				
1772	65,1	14,5	22,0	19	52,82	20,36	19,98	19,33
1773	49,8	14,5	19,0	23				
1774	39,0	17,5	28,7	26,5				
1775	62,4	28,5	44,7	29				

Aar	Udbyttet i de enkelte Aar.				Gjennemsnits-Udbytte for 10 Aar.			
	Rug Tønder	Byg Tønder	Byg- høede Tønder	Havre Traver	Rug Tønder	Byg Tønder	Byg- høede Tønder	Havre Traver
1776	119,5	21,0	28,4	35				
1777	96,1	29,3	34,1	32				
1778	49,4	17,6	20,0	53,2				
1779	67,7	22,0	13,7	43				
1780	50,5	16,5	5,5	20				
1781	45,6	20,0	42,0	41				
1782	65,3	17,6	24,0	44	64,53	20,45	26,01	34,67
1783	65,6	15,3	28,2	50				
1784	84,0	11,3	19,3	79				
1785	62,0	9,1	11,6	60				
1786	62,7	18,9	22,6	57				
1787	87,1	15,0	30,6	92				
1788	77,7	14,0	45,0	41				
1789	67,5	18,6	20,6	64				
1790	69,2	28,1	39,8	92				
1791	70,1	24,0	18,6	42				
1792	85,0	21,8	36,6	26,7	73,09	17,61	27,29	60,37
1793	71,5	24,0	16,2	33,8				
1794	77,3	17,2	38,1	46				
1795	92,2	18,9	26,7	88				
1796	77,1	22,4	35,8	80				
1797	104,3	21,0	37,0	76				
1798	63,7	20,5	41,3	71,5				
1799	55,2	12,0	30,5	81				
1800	75,7	16,7	10,0	41				
1801	64,2	18,0	41,2	47,8				
1802	51,1	12,0	23,8	85	73,23	18,27	30,06	65,01
1803	95,4	11,5	4,3	68,5				
1804	54,7	12,3	33,2	59,4				
1805	62,1	14,3	16,2	73,5				
1806	58,0	18,2	37,6	65				
1807	66,2	17,4	19,3	59,5				
1808	71,6	8,1	25,0	61				
1809	72,5	6,0	27,2	84				
1810	68,0	9,5	41,3	90				
1811	57,0	12,6	11,4	30				
1812	60,5	12,4	24,7	80	66,60	12,23	24,02	67,09
1813	80,6	14,2	58,4	100				
1814	79,8	11,0	25,7	74				
1815	62,7	8,2	24,0	115				
1816	74,5	10,5	23,5	"				
1817	68,6	7,7	8,2	84				
1818	47,2	15,1	22,4	72				
1819	51,6	10,1	27,3	42				
1820	103,2	10,0	23,5	80				
1821	81,7	8,1	23,5	52				
1822	41,0	15,2	42,2	80	69,09	11,01	27,87	77,67

Aar	Udbyttet i de enkelte Aar.				Gjennemsnits-Udbytte for 10 Aar.			
	Rug Lønder	Bvg Lønder	Bog- hvede Lønder	Havre Traver	Rug Lønder	Bvg Lønder	Bog- hvede Lønder	Havre Traver
1823	80,5	12,0	34,1	99				
1824	76,1	11,3	34,5	110				
1825	69,7	11,0	34,2	74				
1826	62,6	8,3	37,0	40				
1827	62,2	12,0	32,0	124				
1828	65,5	10,1	56,2	103				
1829	73,1	10,2	25,6	134				
1830	35,8	8,0	8,2	60				
1831	57,2	14,1	12,0	85				
1832	58,1	20,1	19,0	"	64,08	11,71	29,28	92,11
1833	65,6	13,0	36,2	116				
1834	49,9	10,2	13,4	78				
1835	58,6	9,0	9,6	108				
1836	62,5	"	17,0	124				
1837	70,5	9,0	31,0	92				
1838	71,6	7,0	33,0	80	63,11	9,64	23,37	98

Middeltal for det hele Lidsrum 65,96 15,53 26,12 62,3

Efter 1838 ere de regelmæssige Optegnelser standsede; men ved velvillig Meddelelse er jeg angaaende Eiendommens Størrelse, Jordens Bestaaffenhed, Driftsmaaden og Kreaturbesætningen fat i Stand til at oplyse Følgende:

Gaardens Størrelse og Bestaaffenhed er, hvad Jorderne angaaer, næsten uforandret den samme, som for 100 Aar siden. Ligeledes er Sædfølgen, Udsæd og Indavl samt Besætningens Størrelse omtrent den samme; kun Havreavlens er tiltagen endeel, fornemmelig paa Grund af, at nogle lavtliggende Jorder, som forhen ubelukkende benyttedes til Græsning, nu undertiden besaaes med Havre.

Samtlige Jorder ere udfistede af Fælledsskabet 1778—1780. Samtidig hermed er kjøbt 2 Parceller, som endnu høre til Gaarden, nemlig:

1) Disse Middeltal omfatte kun en Periode af 6 Aar.

		Db.	Sfp.	F.	Alb.
1 Agerlob	6½ Tønder Land, med Hartkorn	3	3	1	1
1 Englob, Marsk,	5½ Db. Ld.	7	7		
Gaardens øvrige Jorder	114½ Db. Land,				
	med Hartkorn	6	1	1½	

Salt 126½ Db. Ld. Hartkorn 7 Db. 2 Sfp. 1 F. 1½ Alb.

Jordernes Beskaffenhed og Hartkornets Fordeling paa samme er omtrent saaledes:

1) Agermark:

- a) 4 Db. Ld. sandholdig Muldjord, matrifuleret til Tagt 13.
 b) 17 " leerblandet Sandjord, Underlaget
 leeragtig, til Tagt 8—10.
 c) 14 " middelgod Sandjord, Underlaget
 Sand, til Tagt 7—10.
 d) 29 " mager Sandjord, Underlaget Sand, til Tagt 3½—6.

64 Db. Land . . . med Hartkorn 3 Db. 4 Sfp. 1 F. " Alb.

2) Græs-jorder:

17½ Db. Land, lavtliggende, meest
 mor- og tørvagtige, tildeels sand-
 blandede Jorder; nogle af disse
 Jorder besaaes undertiden med Havre,
 Matrifulstagt 4—12, Hartkorn 6 " 2 "

3) Enge til Høflet:

30½ Db. Land, Matrifulstagt 6—16,
 Hartkorn 2 Db. " Sfp. 1 F. ¼ Alb.
 5½ Db. Ld. Marsk, Matrifulstagt 20,
 Hartkorn " Db. 7 Sfp. " F. " Alb,
 2 Db. 7 Sfp. 1 F. ¼ Alb.

Sidste Lod afbenyttet ofte til Græs-
 ning, fornemmelig i de sidste Aar.

4) Tørveffjær:

9 Db. Land " " " " 1 " 1 "
 Salt 126½ Db. Land. 7 Db. 2 Sfp. 1 F. 1½ Alb.

Driften er i Reglen uforandret, nemlig: 3 Aars Sæd og 5 Aars Græsning; nogle af de daarligste Jorder ligge i 6, 7 Aar til Græsning. Sædfølgen er paa Størstedelen:

1) Voghvede, paa Nogle: 1 Havre	}	1 Havre
2) Rug, gjødet 2 Byg eller		2 Kartofler
3) Rug, halvgjødet 3 Havre		3 Rug eller Byg
- paa disse gjødes ligeledes 2 Gange.

Den aarlige Udsæd	og Indavl ansættes til
10 Td. Land med Rug	70 à 75 Tdr.
4½ " med Voghvede.	20 à 25 "
1 à 1½ " med Byg	10 à 12 "
6 à 7 " med Havre	60 à 65 "
1 " med Kartofler	50 à 60 "
	og 75 Læs Hø.

Denne Opgivelse antages snarere at være under, end over en Middelhøft. Kornsalget er ikke betydeligt, omtrent 30 Tdr. Rug og 10—15 Tdr. Voghvede, hvorimod der hvert Aar kjøbes Havre og undertiden ogsaa Byg.

Befætningen var i forrige Tid:

- 6 Heste,
- 8 Køer,
- 20 fuldvogne jydsk Stude.

Befætningen er i den senere Tid:

- 5 Heste,
- 8 Køer,
- 24 Stykker Ungkvæg*).

Mergel er kun benyttet ubetydeligt og blot i de sidste Aar, Virkningen har været stor, især paa Græsningen.

Al Hedejord er siden Udskiftningen neppe opdyrket 3 til 4 Tønder Land.

*) Dette Ungkvæg tilhører den røde slesvigsk Martrace, som i senere Aar er blevet krydset med den engelske Korthornsrace. Den Forandring, som her er foregaaet i Kvægbesætningen, har sit Tilsvarende længere nordpaa i Jyllands Vestereg, hvor man efterhaanden slipper Stubetilslaget for at erstatte det med Malfekøer.

Efter at have meddeelt ovenstaaende, paa Tal støttele Afsættelser, skal jeg tillade mig at gjøre et Forsøg paa at paapege, i hvilke Retninger disse Tal kunne have Interesse for Agerdyrkningslæren.

Ved at meddele Tabellen i sin Heelhed for samtlige 76 Aar, har jeg nærmest tænkt mig, det kunde have nogen Interesse at see, hvilke Svingninger Kornafgrødernes Størrelse, ved en uforandret Dyrkningsmaade, kan være undergivet i forskjellige Aaringer. Rugavlen er i saa Henseende meest oplysende. Det vil sees, at den med en Middelafrøde af 66 Tønder har naaet sit Hødepunkt 1776 med 119,5 Tønder, medens den i 1830 er sunken til 35,8 Tønder; derimod falde Middelafrøderne for de valgte Perioder af 10 Aar kun saa Tønder under eller over Middelafrøden for det hele Tidsrum. Det vilde dog ikke være vanskeligt, ved at vælge en anden Beregningsmaade, at opstille længere Perioder af frugtbare Aar. Vilde man for Ex. betegne de Aar som frugtbare, der gave en Afrøde, som var $\frac{1}{2}$ større end Middelafrøden, og dem som ufrugtbare, der gave Afrøder $\frac{1}{2}$ mindre end Middelafrøden, da kunde lige fra 1782 til 1801 opstilles en Række frugtbare Rugaar, uden at derimellem findes et eneste, som kunde kaldes ufrugtbart. Forsaavidt det ved en eller anden Leilighed kunde have Interesse at faae en Forestilling om Frugtbarheden i et bestemt Aar, der falder indenfor det Tidsrum, Optegnelserne omfatte, da vil et Blik paa selve Tabellen i saa Henseende være meest oplysende.

For Boghvedens Vedkommende vil det sees, at det er en Kornsort, der i enkelte Aar har givet meget smaa Afrøder, men de heelt mislykkede Afrøder ere dog Undtagelser, og i et Tidsrum af 10 Aar kommer man Middelafrøden temmelig nær*).

*) I Lacoppibans Agerdyrkningslære omtales Boghveden som en paa Sjællands Vesteregion i høieste Grad usikker Afrøde, og der findes angivet Optegnelser i denne Retning, som omfatte et Tidsrum af 4

Efter disse Bemærkninger, nærmest vedrørende Tabellens Enkeltheder, skal jeg gaae over til at omtale, hvad jeg vilde ansee som Hovedresultatet af samtlige Optegnelser, og det er: De vise os et i høi Grad stillestaaende Agerbrug; navnlig synes den egentlige Agerjords Frugtbarhed at være forbleven næsten ganske uforandret, uagtet den aarlig fra Engen modtager bethdelige Gjødningsstilfud. Den forøgede Havreavl skyldes næsten ubelukkende den Opdyrkning af de lavtliggende Græsningsjorder, som har fundet Sted, og man tør derfor uden væsentlige Feiltagelser regne, at de 64 Tdr. Land høitliggende Jord, ligesiden Udskiftningen foregik, have frembragt omtrent de samme Afgrøder af Rug, Byg og Boghvede som de endnu gjøre.

Enhver, der er nærmere bekendt med de Forhold, hvorunder Korn dyrkning finder Sted i de mere frugtbare Egne af vort Fødeland, vilde uden tvivl, efter den her anvendte Driftsmaade, vente langt gunstigere Resultater. Et Sædeskifte, der, som dette, efter 3 Aars Korn dyrkning har 5—7 Aars Udlæg til Græs, vilde i andre Egne ansees for at være berigende for Jorden. Et Kornsalg af 30 Tdr. Rug og 10—15 Tdr. Boghvede er et ringe Kornsalg fra en Gaard med 64 Tdr. Agermark; og det Tab Ageren derved lider erstattes her tildeels ved Indkjøb af Byg og Havre til Kreatursfoder. Til Forøgelse af Agerjordens Frugtbarhed har Eiendommen et Areal af 36 Tdr. Land. Eng 1: 1,56 Tdr. Land Eng for hver Td. Land bevoget med Korn (de lavtliggende Havre- og Græsnings-Jorder her ikke medregnede). Det vil med andre Ord sige: hver Td. Land, hvorpaa der voget Korn, modtager, foruden den sædvanlige Gjødning af det forterede Straa og Korn, tillige Gjødningen af 3—4 Læs Enghø!" Naar Frugtbarheden under disse Omstændigheder ikke kan hæve

Var. Ved at sammenligne Optegnelserne for dette korte Tidsrum med ovenstaaende vil maa see, at sidsnævnte give et for Boghvede-avlens gunstigere Resultat, med Hensyn til Afgrødens Sikkerhed.

fig over 6,5 til 7,5 Tønder Rug paa en Tønne Land, da maa det uden tvivl indrømmes, at disse Jorder ere lidet stikke til Kornavl, og man vil forstaae, at Kornudyrkning i Tidens Vængde ikke godt kan finde Sted, undtagen hvor den finder Støtte i det Tilskud af Gjødning, som Engen leverer. Enhver vil indsee, at det er betænkeligt at pløje og saae for store Arealer, hvor Jorden er saa fattig, at det saa at sige alene er den Gjødning, der paaføres Ageren, der skal bære Afgrøden frem. Der kunde være Grund til at formode, at lette Jorder som disse, der i en Række havde nydt godt af saa betydelige Engstrækninger, som de, der i Forhold til Agermarken findes paa denne Gaard, vilde tiltage kjendelig i Frugtbarhed; men Optegnelserne vise, at det ikke har fundet Sted. Dersom den nuværende Giers Skjøn, med Hensyn til Middelasgrødernes Størrelse fortiden, er rigtigt, er der vel en ringe Stigning i Rugafgrødernes Størrelse, men den er ikke betydelig, og ved at betragte Middeltallene af de virkelig optegnede Afgrøder i Tiden fra Udsiftningen, da Eiendommen fik sin nuværende Størrelse, og til 1838, seer man, at der snarere spores en aftagende end en tiltagende Frugtbarhed, og den Slutning synes derfor temmelig berettiget, at Frugtbarheden nu er som for 100 Aar siden.

Man kunde opkaste det Spørgsmaal, om et Agerbrug som det her omtalte (og det kan betragtes som et Exempel paa mangfoldige lignende paa Halsøens Vesteregn), kan kaldes tilfredsstillende. For at besvare et saadant Spørgsmaal vilde jeg inddele det i 3 andre, da det forekommer mig vanskeligt, dersom det skulde behandles under eet, at give et Svar, der kunde ansees for at være nogenlunde udtømmende. Jeg vilde opstille følgende Spørgsmaal:

1) Er det System, eller den Grundtanke, hvorpaa Driften hviler, svarende til Jordbunden, Klimaet og Afsetningsforholdene paa Stedet?

2) Findes der naturlige Hjælpekilder til at afvinde Jorden større Afgrøder, og ere de tilstrækkelig benyttede?

3) Kan man gjøre sig Haab om at see disse Jorders Frugtbarhed forøget paa en varig Maade?

Hvad det første Spørgsmaal angaaer, da mener jeg dertil kan svares et ubetinget Ja. Det er et Agerbrug, i hvilket Korn- dyrkningen indtager en underordnet Plads, og saaledes bør det være. Jordens naturlige Frugtbarhed for Korn er ringe; det temmelig fugtige Klima, og de mindre gode Samfærdselsmidler tale for Vibeholdelsen af betydelige Græsningsarealer, og for at gjøre Kvæget til disse Egnes Hovedindtægtskilde. Den Forandring, som er foregaaet med Kvægbefætningen, at man fra at holde ældre jydsk Stude er gaaet over til at holde Opdræt af en større og mere hurtigt voksende Race, er uden tvivl godt svarende til de Affætningsforhold, som Marskgræsgangene og det engelske Kjøbmarked give denne Egn.

Hvad derimod det 2det Spørgsmaal angaaer, bliver Svaret derpaa neppe fuldt saa tilfredsstillende. At det ikke kan være det, synes ogsaa Gaardens nuværende Eier at anerkjende, ved den Bemærkning, som findes mod Slutningen af de Oplysninger om Eiendommens Størrelse og øvrige Vægfæstning, som velvilligt ere mig meddeelte; der hedder det nemlig:

„Mergel er kun benyttet ubetydeligt, og blot i de sidste Aar. Virkningen har været stor, især paa Græsningen.“ I denne Erfaring ligger det bedste Svar paa det andet Spørgsmaal, og i Mergelens Anvendelse findes uden tvivl det bedste Middel til at løfte dette Agerbrug ud af den Stilstand, hvori det saalænge har befundet sig.

Om Mergelen skal yde andet og mere end en forbigaaende Forøgelse af disse Egnes Afgrøder, vil uden tvivl beroe paa, hvorledes dens første Virkning benyttes; og jeg kommer saaledes til det 3die Spørgsmaal. Der er neppe Tvivl om, at man i de Aar, som følge nærmest efter Mergelningen, kunde skaffe sig større Indtægt ved et forøget Kornsalg; men dersom man over den nye Erfaring med Hensyn til Mergelens Virkning, vilde glemme den, der er hundrede Aar gammel (nemlig at disse Jorder besidde en ringe Frugtbarhed for Korn), da

vilde det ubetvivel ikke vare længe forinden en aftagende Frugtbarhed paany vilde bringe den gamle Erfaring frem, og overbevise Jordbrugeren om, at Mergel er et eenfaldigt Gjødningsmiddel, der ikke varigt forøger Jordens Frugtbarhed, dersom man ikke anvender den forøgede Frugtbarhed, den har fremkaldt, til at forøge Gjødningens Mængde. Naar det nu af Optegnelserne sees, at Jordens Forbedring ved Gjødning fra Engen gaaer saa langsomt, at den i 100 Aar ikke er kjendelig, da ligger heri en Opfordring til, netop for disse Egne, at advare mod Misbrug af Mergelen; og det vilde sikkert være et stort Misgreb, om dens Anvendelse gav Anledning til en uvidet Korndyrkning og Indskrænkning af Græssgangene og Kvægavlen, hvori man hidindtil med Rette har søgt sine bedste Hjælpekilder. Det er i saa Henseende beroligende, at Mergelens gode Virkning paa Græsset (disse Egnes Hovedafgrøde) allerede er anerkjendt.

Hermed være dog ingenlunde sagt, at disse Jorder ikke skulde kunne taale en stærkere Dyrkning end tidligere. Jeg holder mig tværtimod overbevist om, at Arbeidskraft, Capital og Indsigt ogsaa paa disse Egne kan finde lønnende Anvendelse ved Agerbruget; men for at Forbedringerne skulde vise sig varige, maa det være Foderplanter, og ikke Korn til Salg, man søger at afvinde Jorden. Det er rimeligt, at Spergel, Lupiner, adskillige større Boghvedearter, der i senere Aar anbefales som Fodervæxter, og andre Sandplanter, fortjente at dyrkes i større Udstrækning end det tidligere er skeet. De Foderplanter, som efter min Mening vilde yde Bestegnenes Kvægavl den allerstørste Tjeneste, ere dog Kærner, og jeg anseer dem for at være saa vigtige til en hensigtsmæssig Vinterforpleining af Kreaturerne, at jeg vilde betragte det som en stor Feil, ikke at begynde paa Kærndyrkning, saasnart den dertil nødvendige Gjødningskraft kunde tilveiebringes. Man burde begynde med de mere haardføre og nøjsomme Kærter, navnlig hvide-, gule- og svenske-Turnips, hvis Dyrukning fordrer mindre Arbeidskraft end f. Ex. Kunkelroen, der ogsaa, for at lykkes godt, fordrer bedre Jord og

mere Solvarme. Erfaringen har allerede lært, at hvor Koerne dyrkes med fornøden Omhu, lykkes de godt paa Vestegnen.

Hvor man med tilstrækkelig Gjødning, Flid og Udholdenhed vil tage saaledes fat paa Koedyrking, at man kan fodre med Koer i bethdelig Mængde, der vil man uden tvivl snart gjøre den Erfaring, som er saa anerkjendt i England, nemlig, at Koeadlen hører med til et godt og fordeelagtigt Hold af Slagtekvæg. Kun ved at fodre med Koer eller andet saftigt Foder (f. Ex. Kartofler eller Værme) i Forbindelse med Kjerne og andet Kraftfoder (Olielager) kan Kvæget bringes til at voxer hurtigt; og dette er en Hovedbetingelse for, at Foderstofferne med Fordeel kunne ombannes til de to Hovedprodukter: Kjøb og Gjødning. Jo mere man kommer til at gjøre sig Rede for, hvad det koster at skaffe sig kraftig Gjødning, desto opmærksommere vil man forhaabentlig blive paa at undgaae de store Tab, som Udvadstning saa let foranlediger i de sandede Jorder. Uden tvivl fortjente Tørvesmuld og Tørvejord en stærkere Anvendelse, end det hidindtil har fundet, som Indblanding i Mødbingerne og Opsugningsmiddel for al flydende Gjødning, da den er et af de fortrinligste Stoffer man kjender til at tilbageholde Gjødningevandets frugtbargjørende Bestanddele.

Endnu eet skal jeg tillade mig at omtale før jeg forlader disse Egnes Agerbrugsforhold, og det er Markhegnene. Den løse Græsgang er her almindelig, og alle Marker maae derfor være indhegnede. Hegnenes Mængde og Nødvendighed forøges end hyderligere derved, at Udstykningen er steet paa en høist uheldig Maade. En Gaards Jorder findes spredte paa mange forskjellige Steder i saakaldte „Fenner“ 3: indhegnede Marker eller Lodder, og til Hegn benyttes overalt dybe Grøfter. I Marksegnene ere disse Hegngrøfter vistnok fuldkommen paa deres Plads. Jordbunden bestaaer her af Kleg (et feigt og frugtbart Leer) hvori Grøfterne holde sig godt, saa deres Vedligeholdelse ikke er kostbar, og disse Grøfter finde desuden paa anden Maade en nyttig Anvendelse. Saaledes har man i den Na, der løber forbi Forballum, anbragt et Vandhjul, forsynet

med Skovle, til at løfte Vandet, og derved holdes alle Grøfterne bestandig fyldte med fersk Vand, der tjener Kreaturerne til Drikke. I senere Aar har man tillige anskaffet Vindmøller, der pumpe Vandet op af disse Grøfter og vande Engene. Paa de Enge, der ikke, som Halvmarsten, kan overstyldes af Havet, anvendes samme Slags Hegnsgrøfter, og her gjøre de ofte Nytte ved at fjerne skadelig Fugtighed, saa naaget de, navnlig hvor Jorden er af en løs, tørreagtig Bestaffenhed, ere kostbare at vedligeholde, antager jeg dog de maae ansees for et passende Hegn overalt paa den siede Jord. Derimod er det vist et Spørgsmaal, om Hegnsgrøfterne burde anvendes paa Vesten eller de høitliggende og tørre Jorder. Disses sandede og løse Bestaffenhed vanskeliggjør uægtelig Opætning og Vedligeholdelse af Jordvolde, men den samme Ulempe, om end maaffee i en noget mindre Grad, er tilstede ved Hegnsgrøfterne. Ogsaa de ville løbe sammen i den løse Jord, og de mangle Voldenes store Fortrin, at give Læ for Kreaturer og Græs. Af Stene findes der i denne Egn saa faa, at der ikke kan være Tale om at bruge Steendiger som Markhegn. Kunde levende Hegn staffles tilveie, vilde de være at foretrække for hvillkesomhelst andre; og kunde de vinde almindelig Udbredelse, kan det neppe være tvivlsomt, at de vilde bidrage til at bryde Stormenes Magt og mildne Klimaet, og derved virke gavnligt baade paa Kvæg og Græs. Det er ganske vist ingen let Sag at faae Træer og Hegnsplanter til at voxe paa Vesteregnen, men det kan lade sig gjøre. Jeg har selv, langt høiere oppe i Jylland, hvor Stormen er haardere, seet Hvidtjørnshegn trodse den haardeste Vestenvind. Det er en Ulempe ved Hvidtjørnen, som Hegnsplante, at den voxer langsomt, men jeg holder mig overbevist om, at Hvidtjørnshegn plantede paa flad Mark eller paa lave Volde af nogenlunde god Jord, med Tiden ville afgive Hegn og Læ, der vilde være en overordentlig Binding for disse Egne.

Den, der fra Landets Kernegne kommer til Vesteregnen, undgaaer vanskelig det Indtryk, at han fra en riig er kommet

paa en fattig Jordbund, og skulde han nære Haab om, ved Agerbyrkerens Flid at faae disse Egne ombannede til et riigt Kornland, da vilde formeentlig disse Optegnelser være tilstrækkelige til at overbevise ham om, at det ikke vil stee før efter Slægters Forløb, om det overhovedet nogenfinde vil finde Sted. Men om end det første Indtryk, disse Egne gjøre paa den Fremmede, maa siges at være mindre gunstigt, vil dog et længere Ophold og nøiere Kjendskab til Landbosforholdene overbevise ham om, at det er Egne, der, uden at kræve store Anstrengelser af Jordbrugeren, gennem Kvæget give en gæstfri og uafhængig Befolkning et let og temmelig rigeligt Udkomme. Paa anden Maade kan jeg vanskelig forklare mig den Kjendsgjerning, at Folkelønninger og Dagleie ere høiere paa Vestegnen, end andre Steder her i Landet.

Den Stilhed i Agerbrugets Udvikling, som i 100 Aar har fundet Sted paa denne Gaard, kan altsaa neppe med tilstrækkelig Grund siges at være en nødvendig Følge af Egnens Naturforhold. Det er denne Tanke, der har bragt mig til at forsøge en Antydning af, i hvad Retning en Fremgang eller Udvikling af dette Agerbrug nærmest maatte antages at kunne finde Sted. Jeg skal dog villig indrømme, at denne Hentydning til Fremtiden strengt taget ikke hører med til en Rebegjærelse for Agerbrugsforholdene, som de ere og i en Række have været paa denne Eiendom.

Kjøbenhavn, sidst i Juli 1864.